

12. Makrosociální jevy a procesy

Sociální psychologie

Mgr. Katarína Millová

jaro 2007

Makrosociální jevy a procesy: základní vymezení

- psychologie, která se zabývá makrosociálními jevy, je blízká sociologii
- až do 70. let byla sociální psychologie pod vlivem americké sociální psychologie, která je zaměřená na jedince x evropská sociální psychologie se zabývá sociálními skupinami
- **sociologizující psychologie:** zabývá se kulturou a sociálními strukturami – makrosociální jevy

3 oblasti:

1. *psychologie masových jevů*
2. *mezikulturní psychologie*
3. *psychologie etnických společností*

Metodologické hledisko

4 metodologické přístupy k makrosociálním jevům:

1. *objektivistický*: popis struktury/vývoje makrosoc. jevů
  2. *subjektivistický*: popis duchovních útvarů makrosoc. jevů
  3. *přepojení individualismu a holismu*
  4. *zohlednění makrosoc. kontextu v přístupu ke zkoumání a vysvětlování prožívání a chování jedince*
- přístup, který se opírá o obsah teorií

Psychologie masových jevů

- začátek 20. stol.: **G. Le Bon, G. Tarde, S. Freud, W. McDougall** – zkoumání kolektivního chování
- protichůdné názory na masové jevy:
  1. davové chování má nadindividuální charakter (není jenom souhrn členů) x dav se liší chováním kvantitativně
  2. davové chování má iracionální základ x davové chování má racionální základ
  3. jedinec se pod vlivem davu mění x projevuje se jeho pravá podstata
  4. homogenita davu je výsledkem emocionální nákazy x dav není sám o sobě náhodný výběr, jsou tady osoby, které lehko prožívají emoce

Klasifikace masových jevů

1. **davy:** aktivní, více-méně neorganizované seskupení
  - agresivní
  - únikové
  - získávající
  - výrazové
2. **publikum:** pasivní seskupení, posluchači
  - náhodné
  - záměrné
3. **sociální hnutí:** více organizované s ideovým obsahem
  - racionální
  - iracionální

Empirické zkoumání davu

- *velikost davu*: základem jsou **iniciální krystaly**
- *tvar davu*: obvykle tvar prstence
- *polarizace*: ukazatel mentální jednoty
- *pohyb davu*
- *šíření informací v davu*
- *percepce davu*: jak je dav vnímáný zvenku/zevnitř
- *ekologie davu*

Jak vzniká dav?

1. **přípravná fáze:** sdružování, vznik krystalů
2. **spouštěcí fáze:** růst napětí, polarizace
3. **eskalační fáze:** pohyb davu, jednotnost, deindividuace
4. **fáze vlastního konfliktu s opozicí**
5. **stabilizační fáze:** po střetu, dav se rozchází
  - agresivní dav po střetu: vandalismus, rozbíjení, ničení
  - neagresivní demonstrace: street party
6. **postkrizová fáze:** individuální zpracování napětí

Crowding (přesycenost)

- subjektivně prožívaná stísněnost, přesycenost jedince podněty
- první zkoumala Chicagská škola (urbanistická sociologie)
- x **hustota** (density): obj. měřitelná fyzikální charakteristika
- souvisí s teritorialitou: návaznost na etologické výzkumy
- s rostoucí hustotou obyvatelstva roste soc. patologie:
  1. **teorie stimulačního přesycení**: ve městě jsou lidé přetížení soc. podněty → necitlivost vůči ostatním lidem je *adaptací* (minimalizace času, který věnují podnětům)
  2. **teorie behaviorálního omezení**: ve stísněných podm. má člověk omezené možnosti chování, pohybu → ztráta kontroly a objevení se primitivnějších forem chování

Mezikulturní psychologie

Začátek 20. stol.:

- sociální antropologie: všichni jedinci se chovají v souladu s normami své společnosti
- **W. Wundt:** „*Psychologie národů*“
- **S. Freud:** „*Nespokojenost v kultuře*“
- existuje národní charakter

30. léta 20. stol.:

- kulturní antropologie: potřeba teoretických základů, které našli v psychoanalýze

40. léta 20. stol.:

- v průběhu a po 2. sv. válce: Jaký je profil nepřítele?

Mezikulturní psychologie

- v USA: obsahová analýza dramatických děl německých a amerických autorů, uvedených v roce 1927
  - *Němci*: větší role ideologie než jedinec, úspěch dosažen pomocí násilí x
  - *Američani*: úspěch získán vlastními silami, všechno končí dobře, i největší padouch se napraví
  - existuje národní predispozice Němců k podlehnutí ideologii
60. léta 20. stol.:
- srovnávání mezikulturní validity výzkumných nástrojů (např. Eysenckovy testy osobnosti)
  - celosvětovou platnost měly Milgramovy pokusy, Zajoncovy pokusy (efekt pouhého vystavení)

Mezikulturní psychologie

Model kulturního typu.

- **G. Hofstede (1973):** 4 dimenze kultury
  1. *odstup od moci: velký x malý*
  2. *vyhýbání se nejistotě: velké x malé*
  3. *individualismus x kolektivismus:*
    - **individualistická kultura:** individuální úspěch, získaný status, zákl. hodnoty: samostatnost, stálá stimulace, univerzální prosociální hodnoty
    - **kolektivistická kultura:** skupinové cíle, sociální opora, zákl. hodnoty: tradice, konformita, interpersonální prosociální hodnoty
  4. *maskulinita x feminita*

Psychologie etnických společností

- **eticita:** kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které je odlišují od ostatních + příslušníci skupiny se vnímají odlišně od ostatních a společnost je tak vnímá
- etnické rozdíly jsou *naučené*
- 3 orientace výzkumů:
  1. popis etnických společností, národní charakter
  2. vztahy mezi etnickou společností a jejími členy (předsudky, konflikty, stereotypy, atd.)
  3. aplikace teorie sociální identity

Národní charakter

- předpoklad o spojení obsahových aspektů psychiky s příslušností jedince k etnické společnosti
- **národní charakter:** bazální osobnostní struktura, souhrn naučeného kulturního chování
- jestvují určité relativně stabilní osobnostní charakteristiky, které souvisí s etnickou příslušností člověka
- 2 období v historii zkoumání národního charakteru
  1. *30. – 50. léta 20. stol.:* etnografické a klinické metody
  2. *od 50. let 20. stol.:* komparativní přístup a klinické metody

Národní charakter

Metodologický přístup:

- a) analýza kolektivních duchovních útvarů a kolektivních forem chování
- b) analýza systému výchovy do 5. – 6. roku života; rodinné konstelace, atd.
- c) sběr údajů získaných aplikací různých osobnostních technik u jedinců
  - 2 extrémní stanoviska: skepticismus x realismus
  - 3 základní funkce představ o národním charakteru:
    1. způsob, jakým člověk uspořádává sociální zkušenost
    2. pomáhá vysvětlit sociální zkušenost
    3. pomáhá hodnotit soc. zkušenost, dává smysl emocím

Mezietnické vztahy

- nejčastější oblast výzkumů
- 2 roviny mezietnických vztahů:
  1. vztahy mezi etnickými společnostmi
  2. vztahy mezi jednotlivými členy různých etnik
- vztahy mezi etnickými společnostmi:
  - koexistence→kooperace→soutěžení→konflikt
- **rasa**: termín z 19.stol., dnes překonaný
- zdůvodňoval/obhajoval obchod s otroky
- **rasové odlišnosti**: projevy fyzické variability, které si příslušníci urč. rasy vybírají jako významnou
- **rasismus**: předsudek založený na soc. významných fyzických rozdílech, výsledkem je hierarchické uspořádání

Mezietnické vztahy

- **rasismus:** předsudek založený na soc. významných fyzických rozdílech, výsledkem je hierarchické uspořádání
- averzivní rasismus (nejméně intenzivní)
- etnocentrismus
- symbolický rasismus
- biologický rasismus (nejintenzivnější)

Předsudky

- **předsudky:** negativní hodnocení a odmítání jedince kvůli jeho členství v určité skupině
- averzivní nebo hostilní postoje
- někdy mohou být předsudky i pozitivní
- **G.W. Allport:** 5 stadií vývoje etnických předsudků
  1. *očerňování*
  2. *izolace*
  3. *diskriminace*
  4. *tělesné napadení*
  5. *vyhlazování*

Teorie předsudků

- a) **autoritářská osobnost (T.W. Adorno):** základem předsudků je určitý typ osobnosti
  - *autoritářská osobnost:* rodiče jedince prosazovali velmi tvrdou disciplínu → agresivní pocity → předsudky
- b) **kulturní vysvětlení předsudků (Middleton):** kultura, z níž člověk pochází, je důležitým faktorem ve vývoji předsudků
- c) **teorie obětního beránka (D. Weatherley):** již existující předsudky se ještě zvýrazňují procesem výběru obětního beránka

Teorie předsudků

- neplatí pro formování ještě neexistujících předsudků
- předsudky jsou nejsilnější v sociálně deprivovaných oblastech
- d) **realistická teorie konfliktu (M. Sherif):** předsudky vznikají tehdy, pokud dvě skupiny soutěží o dosažení téhož cíle
- *situace soutěžení:* pokud má jedna skupina ve společnosti privilegia, které druhá nemá

Změna předsudků

- zúčastnění musejí mít rovnoprávné postavení
- musí být příležitost k osobnímu kontaktu
- je nutný kontakt s nestereotypními jedinci
- kontakt mezi skupinami musí být podporován společností
- měla by existovat příležitost ke spolupráci
- **kontaktní hypotéza:** předpoklad, že přímý interpersonální kontakt mezi členy různých skupin může redukovat meziskupinové předsudky

Etnicita a teorie sociální identity

- **sociální identita:** subjektivní reflexe příslušnosti ke skupině
- **etnická identita:** součást sociální identity, prožívání příslušnosti k etnické společnosti

- **H. Tajfel** – sociální psychologie menšin:
  - sociální menšiny jsou seskupení, které se vyznačují *sebeuvědoměním*
  - studium vztahů mezi skupinami musí zohlednit *objektivní* podmínky spolužití
  - objektivní podmínky jsou spojeny se *subjektivními* aspekty vztahů (kognit. a emocionální struktury)

Etnicita a teorie sociální identity

- uvědomění si členství a identifikace se skupinou závisí od *zřetelnosti vnímání hranic* skupiny
- snaha udržet si kladné hodnocení sebe i skupiny
- postoj menšiny ke svému postavení se pohybuje od *plné akceptace* k *úplnému odmítání*
- přijímání daného stavu vede ke *znevažování* sebe i skupiny nebo negativní sebeobraz *není důležitý*
- odmítání znamená, že členové menšiny chtějí proniknout do většinové skupiny

Etnicita a teorie sociální identity

- 4 druhy asimilace:
  1. *bezproblémová asimilace*
  2. *asimilace, kde nedochází k plnému přijetí většinou*
  3. *„nelegitimní“ asimilace (jedinec zatajuje svůj původ)*
  4. *akomodace (snaha menšiny udržet si vlastní identitu a zároveň se vyrovnat většině)*

- a jak to může dopadnout?
  - a) asimilace
  - b) tavící kotél
  - c) kulturní pluralismus